

соціальної апатії та соціального протесту циклічно змінюють один одного, тому предмет даного дослідження є актуальним і має значний прогностичний потенціал. Можливість передбачення змін направленості соціального курсу та його переходу у нові форми дозволить соціуму швидше адаптуватися та бути готовим до вірогідних змін, що тимчасово не мають вираження у повсякденній буденності.

Література

1. Назаров М. М. Политический протест: опыт эмпирического анализа / М. М. Назаров // Социс. – 1995. – № 1. – С. 28–30
2. Політологічний енциклопедичний словник. – Київ, Генеза. 1997. – 293 с.
3. Ровинский Р. Е. Синергетика и процессы развития сложных систем/ Р. Е. Ровинский // Вопросы философии. – 2006. – № 2. – С. 162–170
4. Федотова В. Г. Апатия на Западе и в России / В. Г. Федотова // Вопросы философии. – 2005. – № 3 – С. 3–19
5. Хакен Г. Синергетика, введение/ Г. Хакен/ М., 1985. – 402 с.

Коган К.М.

аспірант

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ВІД ПСИХОЛОГІЧНИХ ПОЛІВ ДО МЕРЕЖЕВОГО СУСПІЛЬСТВА: ЕВОЛЮЦІЯ СОЦІОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ

Теорія психологічного поля була запропонована ще у першій половині ХХ ст. одним з представників школи символічного інтеракціонізму німецько-американським вченим Куртом Левінім. «Людина, – писав К. Левін у своїй роботі «Теорія поля у соціальних науках», – живе і розвивається в «психологічному полі» оточуючих його предметів. Кожен предмет має для людини свою валентність – свого роду енергетичний заряд, що викликає у людини специфічну напругу, яка потребує розрядки. Поведінка людини ділиться на вольову і польову. Вольова – викликана внутрішніми потребами і мотивами, а польова – впливом зовнішніх об'єктів» [1, с. 123]. Дослідження взаємодії полів окремих індивідів між собою, що відбуваються у суспільстві, призвели К. Левіна від аналізу індивідуальної мотивації до вивчення групової динаміки. Трактуючи групу як динамічне ціле, яке згуртовується завдяки взаємодіючим всередині неї силами, Левін запропонував використовувати аналіз полів взаємодії в групах в якості основи для виявлення факторів, які впливають на ситуацію, і поділив ці фактори на такі, що сприяють цілям групи (допомагаючи сили) і на такі, що блокують рух до цілей (перешкоджаючи сили) [2, с. 86]. Отже, можна констатувати, що тут ми вже маємо справу не тільки з психологічним, але із соціальним полем. яке може бути зображене у вигляді графів мережевої теорії. Саме ця модель може бути

використана для зображення перетину індивідуальних полів у соціальній мережі як умови ефективної комунікації.

Продовжив розробляти теорію К. Левіна впливовий французький соціолог П'єр Бурд'є. Бурд'є розробив поняття «габітус», «капітал» і «поля». Намагаючись подолати суперечності, які виникли між двома науковими парадигмами – структурним функціоналізмом і соціальним конструктивізмом, у книзі «Початки» (1987 р.) він пропонує назвати свою соціологічну теорію «конструктивістським структуралізмом» або «структуралістським конструктивізмом» і дає таке її визначення: «За допомогою структуралізму я хочу сказати, що в самому соціальному світі ... існують об'єктивні структури, незалежні від свідомості і волі агентів, здатні направляти або пригнічувати їх практики або уявлення. За допомогою конструктивізму я хочу показати, що існує соціальний генезис, з одного боку, схем сприйняття, мислення і дії, які є складовими частинами того, що я називаю габітусом, а з іншого боку, – соціальних структур і, зокрема, того, що я називаю полями» [3, с. 181-182].¹ Сукупність соціальних відносин розглядається французьким соціологом як розподіл різних видів ресурсів. Бурд'є називає такі ресурси капіталом. Він зробив перший систематичний сучасний аналіз соціального капіталу, виділивши чотири основних його типу: економічний, культурний, соціальний, символічний. Вчений стверджує, що соціальний капітал являє собою сукупність реальних або потенційних ресурсів, тобто всіх видів капіталу, пов'язаних з належністю до групи і залученням в стійку мережу соціальних зв'язків. Даний вид капіталу має чіткі соціально обумовлені межі застосування і базується на взаємних зобов'язаннях і взаємному визнанні. Основою солідарності, за Бурд'є, виступає вигода, яка акумулюється завдяки членству в групі [4, с. 401-403]. Можемо констатувати, що соціальний капітал – це ресурси, які можуть бути використані акторами для реалізації їхніх інтересів. Він включає такі складові, як фінансовий, фізичний і людський капітали. У мережевій теорії концепт «соціальний капітал» особливим чином корелюється із концептом «гуманітарний капітал», при цьому вузлами мережі виступають соціальні актори, що володіють гуманітарним капіталом, а зв'язки між ними – це і є реалізація соціального капіталу.

Зі свого боку американський соціолог Джеймс Коулмен характеризує соціальний капітал як «різні сутності, які схожі в двох аспектах: по-перше, вони всі складаються з декількох елементів соціальної структури, а по-друге, їх сприяння певним діям акторів – як індивідуальних, так і корпоративних – здійснюється в межах структури» [5]. З нашої точки зору, особливе значення роботи Коулмена полягає ще й у тому, що він, на відміну від інших авторів, явно виділяє інформаційний ресурс. Інформаційний потенціал, на його думку, – це найважливіший прояв соціального капіталу, який активізується через соціальні відносини в формі особливого ресурсу. Коулмен акцентує увагу на мережевий щільності соціального капіталу.

¹ Бурд'є П. Начала / П'єр Бурд'є. / Пер. с фр. Н. А. Шматко. – М.: Socio-Logos, 1994. – С. 181–182.

Теорію соціального капіталу в епоху Інтернету розвиває американський соціолог Баррі Уелман. У своїй праці «Сила Інтернет-зв'язків» (2006 р.) він доводить, що обчислювальні мережі являють собою соціальні мережі. «Інтернет та електронна пошта допомагають користувачам у підтримці їхніх соціальних мереж і забезпечують шляхи, які можуть допомогти людям, коли вони стикаються з необхідністю прийняття важливих рішень, – зауважує Уелман. – Оскільки сучасні інформаційні технології підключили до конекту окрему особу, а не домогосподарство в цілому, як це було раніше, остільки Інтернет і мобільний телефон перетворили схему комунікації від «будинку-до-будинку» на «особа-до-особи». Такі трансформації створили нову основу для спільноти, яку Уелман назвав «мережевий індивідуалізм». Це означає, що замість того, щоб покладатися на єдиний для спільноти соціальний капітал, люди часто повинні активно шукати на різноманітних потрібних людей і ресурси для різних ситуацій. При цьому благополуччя індивідів не залежить від характеристик Інтернет-середовища, бо вони звільнені від великої кількості зобов'язань. Отже, на провідні ролі виходить мережевий капітал – можливість використання технологічних мереж для зв'язку з соціальними мережами та отримання власної вигоди. На думку Уелмана, у сучасному інформаційному суспільстві мережевий капітал стає в один ряд з грошовим та соціальним капіталами [6].

У свою чергу видатний американський соціолог Мануель Кастельс інтегрує дефініції «інформаційне суспільство» і «мережевий капітал» в інноваційному понятті «мережеве суспільство». У своїй книзі «Інформаційна епоха» він відзначає, що однією з ключових рис інформаційного суспільства є специфічна форма соціальної організації, в якій завдяки новим технологічним умовам, що виникають в даний історичний період, генерування, обробка і передача інформації стали фундаментальними джерелами продуктивності і влади. У цьому суспільстві соціальні та технологічні форми даної соціальної організації пронизують всі сфери діяльності, починаючи від домінантних (в економічній системі) і закінчуючи об'єктами і звичаями повсякденного життя. Кастельс підкреслює, що він іменує соціальну структуру інформаційного століття мережевим суспільством тому, що воно створене мережами виробництва, влади і досвіду, які утворюють культуру віртуальності в глобальних потоках, які перетинають час і простір. Всі суспільства інформаційної епохи дійсно пронизані – з різною інтенсивністю – повсюдною логікою мережевого суспільства. чия динаміка поступово абсорбує і підкоряє попередні соціальні форми [7, с. 505]. Можемо зазначити, що введення у науковий обіг і аргументація поняття «мережеве суспільство» стало визначною віхою у теорії соціальних мереж.

Література

1. Левин К. Теория поля в социальных науках / Курт Левин. / Пер. с нем. Е. Сурпина. – СПб.: Речь, 2000. – 344 с.
2. Левин К. Разрешение социальных конфликтов / Курт Левин. / Пер. с англ. И. Ю. Авидон. – СПб.: Речь, 2000. – 256 с.
3. Бурдьё П. Начала / Пьер Бурдьё. / Пер. с фр. Н. А. Шматко. – М.: Socio-Logos, 1994. – 382 с.
4. Шматко Н.А. Генетический структурализм Пьера Бурдьё / Н. А. Шматко. / Отв. ред. и сост. Ю. Н. Давыдов. История теоретической социологии. В 4-х т. – СПб.: РХГИ, 2000. – Т. 4. – 448 с.
5. Coleman J. S. Social Capital in the Creation of Human Capital / James S. Coleman. // The American Journal of Sociology (Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure), University of Chicago Press. – 1988. – Vol. 94, – pp. 95-120 – [online]. Access: <http://courseweb.lis.illinois.edu/~katewill/for-china/readings/coleman%201988%20social%20capital.pdf>.
6. Wellman B. The Strength of Internet Ties / Barry Wellman. – [online]. Access: http://www.pewinternet.org/files/old-media/Files/Reports/2006/PIP_Internet_ties.pdf.
7. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Мануэль Кастельс. / Пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://rcokoit.ru/dld/blog/kastelsinfoep.pdf>.

Лисеенко Е.В.

*доктор социологических наук, профессор,
профессор кафедры философии и социологии
Южноукраинский национальный педагогический
университет имени К.Д. Ушинского*

ПОЛИТИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА ГРАЖДАН УКРАИНЫ: ПРОБЛЕМЫ СТАНОВЛЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Политическая культура граждан Украины в условиях демократического транзита социума является важнейшим фактором влияния на процесс общественных изменений как в позитивном направлении, так и наоборот. Если политическая элита не учитывает политическую культуру населения, то её политика может быть кардинально изменена или же полностью отвергнута обществом. Изучение политической культуры даёт возможность прогнозировать мотивацию политического поведения граждан, их социально-политические настроения и политико-культурные предпочтения, выявлять причины конфликтов, которые невозможно объяснить, опираясь на традиционную для политики причину – борьбу за власть.